

Ақ Жайықтың №1 журналы

**Тарихи, танымдық
тәрбиелік бағыттағы білім,
ғылым, өнерді насихаттайтын
тұңғыш батысқазақстандық
басылым.**

ОРАЛДА ЖАСАЛҒАН!

www.danakaz.kz

+7 777 194 44 77

Қайреден ЖҰМАШЕВ,
зейнеткер,
Тасқала ауылы,
Батыс Қазақстан

ӨНЕР АДАМДАРЫ

Өткен өмірге көз салып отырсам, жасымнан қаншама өнер адамдарымен дәмдес, аралас-құралас болған екенмін. Олардың әрқайсысына арнап дастан жазуға тұрады. Менің негізгі айтқым келіп отырған адамым – Аюпов Биболат аға.

Мен Жәнібекке 1967 жылдың қараша айында, 21 жасымда алғаш келіп, №9 училищеге қызметке орналастым. Училище директоры Мұғалім Хайранов менің бұрын Жаңақазандағы училищеде істегенімді сұрап білгесін, сөзге келместен, өндірістік оқу мастері етіп тағайындады. Сол оқу орнындағы мәдениет жағын басқаратын қызметкер Айғаным менің домбыра тартатынымды естіп, бар білетін күйлерімді магнитофонға жазып алды. Сол жазбаны күнде ертемен сағат 7-ден бастап, сыртқа орнатылған дыбыс күшейткіші бар динамиктер арқылы қосып қояды. Қыстың күні ертеңгі ауамен біраз жерге магнитофон дауысы естіліп тұратын. Бір күні конторға телефонға шақыртып жатыр

дегесін барсам, Биболат Аюпов ағай екен. Мен ол кісіні бұрын естіп, білген емеспін. Жәнібек аудандық мәдениет бөлімінің меңгерушісі екен, мені өзіне көмекшілікке шақырды. Мен арнайы білімімнің жоқтығын және күйді аса көп білмейтіндігімді айтып көріп едім, Алматыда жүргенде фурмандық (жалпақталдық) Махамбет Кариннен бір күнде 4 күй үйренгенімді де естіген екен, «Мен саған білмеген күйлеріңді үйретемін, ал сен оркестр басқар, менің өзімнің үйретіп, басқарып отыратын уақытым көбіне болмай қалады», - деді. Әртүрлі сылтау айтып, ол жолы бармай қалдым, бірақ әрбір мейрамда мені қалдырмай, концерттерге қатыстырып жүрді. Орал қаласында 1968 жы-

лы өткен ВЛКСМ-ның 50 жылдығына арналған фестивалға жәнібектіктер үлкен хормен, оркестрмен қатыстық. Мына екі фото сонда түсірілген (суретте).

1968 жылғы фотода төменгі қатарда оң жақтан, алты әйелден кейінгі жетінші отырған Биболат аға. Сол төмендегі сол жақ шеттегі мен – Қайреден, биші Тәтті, қобыз ұстап отырған Миуа апай, аудандық атқару комитетінің қызметкерлері – Әмина апай Дүйсенғалиева немересімен, Мырзаш Исмағұлов, оң жақ шеттен үшінші мандолинамен отырған Тәнзила Дауова, төртінші – дирижер Таисия.

Биболат аға 1969 жыл басталғасын оркестрге 80-90 адам жинап, өзі столдың үстіне орындық қойып отырып, Құрманғазының «Сарыарқа» күйін екі-үш соғыстан талдап отырып тартып, сонша адамға бір жұмаға жеткізбей үйретіп шығарды. Ол кезде қазіргі Орда ауданының ауылдарының көбі Жәнібекке қарайтын.

Көп кешікпей Волгоград облысының көршілес жатқан Палласовка ауданының совхоздарын аралап, үлкен концерт бердік. Сол 1969 жылы Қазталовта өткен аймақтық ауданаралық фестивалде Биболат аға басқарған жәнiбектiктер бiрiншi орынды иемдендiк. Араарасында қонақтық сияқты басқосуларда Биболат аға өзi көбiне Динаның «Байжұма» күйiн орындаушы едi. Талай рет сахнаға да тартты. «Қайрат» совхозының екiншi бөлiмшесiнде бухгалтер болып iстейтiн Қайыржан аға Айбатовқа Сейтектiң «Шәрипа» деген күйiн тартқызады. 1968 жылғы ВЛКСМ-ның 50 жылдығына түскен фотодағы түрегелiп тұрғандардың қақ ортасындағы, оң жақ омырауында ромбик таққан – сол Қайыржан аға! Қайыржан аға ол күйдi бабына келтiрiп орындаушы едi. Бiзбен жүргендердiң арасында басқа ешкiм ол күйдi бiлмейдi. Маған үнемі Құрманғазының «Кiшкентайын» орындаттыратын. Биболат ағада Құрманғазының Ахмет Жұбанов құрастырған, 51 күйi нотамен басылған кiтабы бар екен, маған өзi берiп, «Осыдан керек күйлерiңдi үйренiп ал» деген болатын. Мен нотаны Әзидолла Есқалиевтiң «Домбыра үйрену мектебi» деген кiтабынан аздап үйренгенмiн. Сол нотамен басылған Құрманғазының кiтабынан «Төре-

мұрат», «Саранжап», «Не кричи, не шуми!», «Кiшкентай», «Көбiк шашқан», «Ертең кетем», «Перовский марш», «Аман бол, шешем, аман бол!» т.с.с. бiраз күйлерiн үйренген едiм. Биболат аға өзi жоғары оқу орнын физика-математика мамандығы бойынша Алматының ҚазГУ-iнен бiтiрiптi, бiрақ туа бiткен талант өнер жолына қайта алып келген ғой!

Жүрген жерiнде, жиындарда адамдардың көңiлiн көтерiп, әзiл-қалжыңмен думандатып жүретiн адам едi марқұм! Ешкiмге ешуақытта қатты сөйлемейтiн.

Сол 1969 жылдың жазында еңбек демалысын алып, Фурманов ауданындағы ағайындарына барып келе жатқан жолда ыстықта өзенге шомылуға сұға түскенде сiңiрi тартылып қалып, мерт болды. Бар болғаны 36 жасында қайтыс болды, тiптен балалық жас екен ғой. Марқұмның жатқан жерi жарық, топырағы торқа болғай! Ол кiсi тiрi болғанда менiң өмiрiм өнер жолында өтер ме едi, кiм бiлген?..

Әкесi Әйiп қарт, жолдасы Надежда апай, балалары аңырап қалды да барды. Дегенмен «Орнында бар оңалар» деген ғой, Надежда апай шаңырағын шайқалтқан жоқ, балаларын адам етiп тәрбиеледi, өзi педагог едi, әлi сол Жә-

нiбекте тұратын көрiнедi.

Биболат аға құраған домбыра оркестрi де iсiн жалғастырып, дирижерiмiз Едiлман деген жiгiт, Жәнiбек аудандық мәдениет бөлiмiн Болат аға Әжиев басқарып, 1972 жылдың 5-шi қаңтарын да республикалық фестивалде, Алматыдағы Абай проспектiсiнде жаңадан

салынған Лермонтов атындағы театрда оркестрмен Сыдық Мұқамеджановтың «Шаттық Отаны» симфониясын, Мәкәлім Қойшыбаевтың «Советтік Қазақстан» симфониясынан фрагмент, Құрманғазының «Адай», «Сарыарқа», «Көбік шашқан», «Түрмеден қашқан» күйлерін, Ахмет Жұбановтың «Би күйін», 1-2 шетелдік шығарманы орындадық. Оркестр құрамындағы ордалық Асқар Зарипов примамен «талтақтатқанда», бүкіл оркестр соған құлағымызды түріп ілесуші едік. Дирижерлеріміздің өздері де сол Асекеңнің тартысына қарап қол сілтейтін сияқты болып көрінуші еді маған! 1968 жылғы ВЛКСМ-ның 50 жылдығындағы фотода ең артта, сол жақтан екінші тұрған, аздап қасқа бастау келген – сол Асқар Зарипов аға. Бұл кісі Қазталовта 10-шы класта оқығанда бізге машинатану сабағынан дәріс берген болатын.

Мені Биболат аға өзі сол қанатқа алдан бірінші орынға отырғызған болатын, шамалылау білетіндері сенің қолыңа қарап тартатын болады деп, үнемі солай болды. Домбырашылардан есімде қалғандары: Ордадан – Айғали, Биғали, Мұрат, Газзитовтар; Жанғазы Темірәлиев баласымен (Жанғазының сол баласы бүгінде мемлекеттік Құрманғазы оркестрінде ойнайды!) Каспи Жақатов, Ермек Қазиев, Жанболат Аюпов. Жәнібектен – Қадер, Бәкар, Орақбаевтар; Ерназар, Сәбит Ғұба-

шевтар; Тельман Каримов інілерімен, Меңдіхан Каримов, Мақсот Машаев, Бақтыбай Бахитов, Шайхолла Мұхамбетқалиев, Жолмұхан Қауденов, Ерболат Түйебаев, Бияқай Есмұрзин, Жәдігер Мұстафин, Хисмет Шаққалиев қарындасымен, Мұрат Әбділманов, Мұрат Мұхамбетқалиев, Нұрым Сидағалиев, Қалиасқар. Әр кезде қатысқандардан: оныншы класты қатарлас оқыған Рая Шынтемірова, баяншылар Бақыт Ғұсманов, Садық Ергалиев, Ғиылмаш Артықов, соңынан бар өнерін фокусқа ауыстырып кеткен Қанат Қажымұратов, бірде баянда, бірде примада ойнаған жәнібектік композитор Уахит Сариев, ордалық баяншы Ерболат Ғаниев, виолончельде жәнібектік Мәди Хамзин, қобызда Ғалымжан Қаташев, Бақтыбайдың зайыбы Миуа апай, бас домбырада Халиолла Мұқанов, примада Базарбай Жұманиязовтың інілері Қабер мен Талғат, мандолинада Тәнзила Дауова, биші Тәтті, әншілер Кенжеғали Балабасов, Меңдіхан Бәсеров, Базар Жетпісов, Бекболат Машканов, тағы басқа қатысушылар: Зұлхарнай Қарамұңдинов, Ғайнөш Дегетаев әйелі Маржанмен, Сағындықов Максим, Айдын, Күләш, Нәсіпқаным, әр кезде дирижер болған Күләш, Таисия, Еділман т.с.с, көбін ұмыттым! Бисен ауылында кезінде мықты домбырашы болған Қазиев Еселдің баласы Ермек, жасынан домбыра тартқан вир-

туоз орындаушы, күйлерді аса шапшаң тартқанды ұнатады, сондықтан оны «Сен оркестрді шатастырасың» деп, бас-қарушы дирижерларымыз қолына бас домбыра ұстатып, арт жаққа тұрғызып қоятын. Сол Ермек әлі қойған жоқ, Оралда әлі өнер жолында жүр, баласы өзінен де артық тарта ма деп қалдым. Жәнібектік қарт домбырашы Өтеген аға Жұмашев бар, бірақ ол кісі мен қатысқан концерттерде болған жоқ.

Алматыда бізді жаңадан салынған «Алматы» қонақүйіне орналастырды. Мені бастығымыз Болат аға Әжиев қасына алып, 6-шы қабаттағы 636-бөлмеде жаттық. Көрші бөлмеде ордалық Әбілхатин Темірболатқа (Темеш) екі-үш күн қатарынан қалалық жігіттер келіп жүретін еді, солардың бірі аранжировка жасадым деген желеумен, атын авторлардың қатарына үшінші етіп қосып жаздырып, Сырбай Мәуленовтің өлеңіне Темеш Әбілхатин шығарған «Соғыстан қайтқан солдаттар» деген әнді «Мәдениет және тұрмыс» журналының мұқабасының соңғы бетінің ішкі жағына бастырды. Ол әнді ауық-ауық телевидение, радиодан естіп жүрмін.

Темеш Әбілхатинмен 1963 жылдың март айында Бисен ауылындағы бір тойда көріп, алғаш таныстым. Өзі баянда ойнап, Шәмелов Аспандияр деген жігіт екеуі әндерді ақыртып айтып отырды, дауыстары саңқылдаған, күшті болатын марқұмдардың!

Жалғасы келесі санда

Отырғандар солдан: Қайреден, Орақбаев Қадер, баянмен Сариев Уахит, Қадетдің тұсындағы Шынтемірова Рая. Оң жақтан бірінші тұрған Аюпов Биболаттың інісі Уалеш, сол жақ шетте Уахитов Амангелді, 1974 жыл, Орал қаласы